

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

**ВИДАТНІ ПОСТАТІ ПСИХОЛОГІЇ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
І всеукраїнської науково-практичної конференції
до дня психолога

21 квітня 2023 р., м. Львів

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 20 березня 2023 року, протокол № 4.

Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції до дня психолога (21 квітня 2023 р., м. Львів). Львів, 2023. 188 с.

Редакційна колегія: *Сірко Роксолана Іванівна* – начальник кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор психологічних наук, доцент (*голова*); *Вдович Світлана Михайлівна* – доцент кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (*упорядник, відповідальний секретар*); *Литвин Андрій Віленович* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор; *Руденко Лариса Анатоліївна* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор; *Стельмах Оксана Вячеславівна* – заступник начальника кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук, доцент; *Яремко Роман Ярославович* – викладач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат психологічних наук.

У збірнику матеріалів конференції представлені досягнення видатних психологів і їх вплив на розвиток цивілізації, розглянуто провідні напрями психології, їх сучасний стан і перспективи, особливості психологічної допомоги в умовах воєнного часу, а також міждисциплінарні аспекти психології.

Рекомендовано для науковців, психологів-практиків і педагогів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів.

Матеріали подаються в авторській редакції.

Рецензенти:

Мачинська Наталія Ігорівна – доктор педагогічних наук, професор;

Матійків Ірина Миколаївна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник.

Зміст

Розділ 1

Видатні психологи та їх вплив на розвиток цивілізації

Лариса Руденко, Андрій Литвин

Аксіологічні аспекти духовного розвитку особистості у працях Івана Зязюна 7

Наталія Басій, Мар'яна Коник

Журналістська діяльність Івана Головінського або «Якщо дозволить час, буду далі співпрацювати із «Пластовим шляхом» 11

Оксана Трусевич

Мартін Селігман: теорія оптимізму та теорія щастя 14

Альона Гриньова

Юнг Карл Густав як основоположник однієї з течій глибинної психології 19

Ілона Каравець

Феномен видатного українського психолога Ярослава Цурковського 24

Іванна Милик

Внесок Івана Беха у сучасну психологічну науку 28

Мар'яна Місюра

Вплив Тімоті Лірі на розвиток цивілізації 32

Христина Тарнопільська, Вероніка Нікітіна

Сергій Максименко та його внесок у сучасну психологію 36

Розділ 2

Провідні напрями психології, їх сучасний стан і перспективи

Роксолана Сірко

Використання чоловічих архетипічних образів у казкотерапії 42

Людмила П'янківська

Сутність психоедукації при наданні першої психологічної допомоги 48

Володимир Слободяник

Психолінгвістичний аналіз поняття «самозбережувальна поведінка» 50

Лілія Бикова, Марія Мартинова

Результати дослідження емпатії в дітей молодшого шкільного віку 54

Розділ 1

Видатні психологи та їх вплив на розвиток цивілізації

*Лариса Руденко,
Андрій Литвин*

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПРАЦЯХ ІВАНА ЗЯЗЮНА

Утвердження в сучасній теорії освіти гуманістичної парадигми пов'язане з потребою забезпечити всебічний розвиток особистості, її духовне збагачення, свідоме самовдосконалення, прагнення самореалізації в усіх сферах життєдіяльності. Згідно з цією парадигмою суспільно-громадянський сенс завдань освіти визначається формуванням соціально та професійно значущих якостей її суб'єктів та передбачає засвоєння ними соціокультурного досвіду своєї нації. Водночас гуманістичний вимір освіти фокусується на виявленні й розвитку внутрішнього потенціалу особистості, її нахилів і здібностей, створенні умов для її саморозвитку й духовного зростання через вивчення, дотримання, розвиток національних традицій.

Великого значення духовному збагаченню особистості на цій основі надавав академік Іван Зязюн, що підкреслено у книзі «Педагогіка добра: ідеали та реалії»: «Головне в людині – її духовність на засадах національної культури» [3, с. 304]. На його думку, виховання духовно багаті особистості з усвідомленими культурними смислами й стійкою системою цінностей можливе за умов наповнення національної системи освіти відповідним ціннісно-культурологічним змістом, забезпечити аксіологічне підґрунтя одержуваних здобувачами освіти знань, надати ціннісно особистісного характеру навчально-виховному середовищу кожного закладу освіти. Ці положення Іван Андрійович визнавав ключовими векторами актуальної освітньої парадигми, акцентуючи на утвердженні її культурологічної спрямованості та аксіологічній сутності. Саме з їх урахуванням потрібно визначати основні вимоги до конструювання змісту освіти, відображення в ньому новітніх досягнень людства, усього розмаїття національних культур в їх взаємозв'язку та взаємодії [4, с. 21].

Рішуче обороняючи гуманістичні основи і особистісну спрямованість педагогічної праці, академік І. Зязюн наголошував на необхідності побудови освітнього процесу на культурологічних й аксіологічних засадах та застосування відповідних підходів до і психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на його вдосконалення. Інтегрування культуротворчого і особистісно ціннісного напрямів у наукових пошуках дає змогу застосувати конкретно-наукову методологію пізнання й перетворення сучасних реалій, ґрунтуючись на принципах аксіології, яка визначає освіту, передусім, як *культурний* процес, що відбувається в *культуровідповідному* середовищі, усі компоненти якого спрямовані на служіння людині як найвищій суспільній цінності [7, с. 59].

Ідеї взаємозв'язку аксіологічного й культурологічного напрямів у формуванні духовного потенціалу нації знайшли розвиток у низці психолого-педагогічних досліджень (Г. Балл, О. Лобова, Н. Миропольська, О. Отич, Е. Помиткін, В. Чайка та ін.), в яких привертають увагу такі твердження:

зв'язок культурологічного та аксіологічного чинників відображає спрямованість освіти на розвиток особистості, якомога всеосяжне її входження в культуру не лише як її носія, але й як її суб'єкта [1, с. 10];

роль аксіологічного підходу підкреслюється положенням про нерозривний зв'язок цінностей і задоволення професійних потреб з ідеями уманізму та культури [9, с. 29];

застосування аксіологічного підходу у професійній освіті передбачає здійснення впливу на формування ціннісних якостей майбутніх фахівців, опанування якими забезпечить їх трансформацію з особистісно значущих у професійно значущі. орієнтація духовної культури на загальнолюдські цінності має відбуватися з урахуванням природних і соціальних особливостей індивідуальностей, відрізнятися високою моральністю вибору засобів взаємодії відповідно до гуманістичних цінностей [8, с. 71].

Людина у процесі пізнання й перетворення світу водночас пізнає та перетворює себе. У зв'язку з цим для освіти принципово важливим є розуміння культури не лише як історично визначеного рівня розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, відтворених у типах і формах організації життя та людської діяльності [9, с. 28], а як важливого аксіологічного чинника становлення особистості, що сприяє формуванню її культурного простору та є підґрунтям виховання людської духовності, яка визначає життєтворчість та органічне співіснування з

соціумом [6, с. 79]. Отже, у психології та педагогіці всі виміри існування культури фокусуються на особистість, а будь-які культурні явища відображають її внутрішні цінності.

Важливим наративом психолого-педагогічних переконань Івана Зязюна було поєднання цінностей особистості із реаліями через залучення до діяльності. Зокрема, філософія ціннісних відношень ученого ґрунтується на положеннях про те, що саме цінності організують поведінку особистості, надаючи їй генеральні інтенції, регулюють творення суцього; діяльність не може визначатися без цінності [5, с. 76]. Якщо суб'єктивні мотиви діяльності завжди усвідомлюються людиною й об'єктивно реалізуються у цілепокладаннях дії та предметних операціях, то діяльність набуває предметної визначеності лише тоді, коли просякнута єдиним внутрішнім мотивом та усвідомленою метою. Тобто, ціннісні преференції особистості виявляються в її конкретних діях, ставленнях тощо, а їх різноманітність відображає багатогранність структури людської діяльності.

Обґрунтовуючи аксіологічну природу естетичних засад розвитку особистості, І. А. Зязюн висунув гіпотезу про продуктивність і перспективність культурологічного підходу як концептуальної основи модернізації освіти [2, с. 34]. Як напрям психолого-педагогічної діяльності, що ґрунтується на принципі культуровідповідності освіти, аксіологічний підхід є суголосним її науковому змісту, оскільки доповнює та збагачує його за рахунок розвитку аксіологічних критеріїв сприйняття світу особистістю.

Отже, одним із вихідних положень гуманістичної парадигма освіти є положення про те, що освітня система відображає не структуру суспільного виробництва, а простір культури відповідно до її змісту і форм. Це передбачає формування у здобувачів освіти усіх рівнів не лише інтересу до широкої освіченості, а прагнення самостійно розвивати ціннісні орієнтації, власний професіоналізм, доміантними складовими якої є креативність, моральність, духовність. Застосування аксіологічного підходу в освіті виражається у її спрямованості на особистість як мету, суб'єкт, результат і головний критерій освітнього процесу. Передусім це має спрямовуватися на розвиток внутрішньої культури особистості та вироблення у неї гуманістичної системи цінностей.

Вважаємо, що ідеї аксіологізації процесу духовного розвитку особистості, розроблені у працях академіка Івана Зязюна, потрібно розвивати як у психолого-педагогічних дослідженнях, так і впроваджувати

в педагогічну діяльність у закладах освіти усіх рівнів, сприяючи у такий спосіб реалізації гуманістичної парадигми освіти як важливої умови створення єдиного освітнього, професійно-кваліфікаційного і культурно-ціннісного простору, який має надавати пізнавальним процесам аксіологічного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. О., Медінцев В. О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи. *Горизонти освіти*. 2011. № 3. С. 7–14.
2. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості. *Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передм. та післям. Н. Г. Ничкало*. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. С. 14–36.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 312 с.
4. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження у контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. № 1. С. 19–30.
5. Зязюн І. А. Філософія ціннісних відношень. *Інноваційність у науці і освіті / В. Кремень (голова редкол.), Є. Куніковські (заст. голови), Н. Ничкало (заст. голови)]*; упоряд. : Н. Ничкало; І. Савченко : Хмельницький нац. ун-т. Київ: Богданова А. М., 2013. С. 74–82.
6. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодих школярів : теорія і практика : монографія. Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 516 с.
7. Руденко Л. А., Литвин А. В. Культурологічний вимір педагогіки І. А. Зязюна. *Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього: зб. матер. І Міжнар. наук.-практ.ї конф. (м. Київ, 30-31 березня 2017 р.) / ред. колегія : В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало ; укл. Н. В. Гузій*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 58–60.
8. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.
9. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 275 с.